

По той бік живоплоту

Ходомір показував, що мені двадцять п'ять років, отож чи чувана була річ так рано сходити з дистанції, але я почував себе таким стомленим, що сів на один з придорожніх каменів, які позначали кожну пройдену милю. Інші люди випереджали мене; вони кепкували з мене, проходячи далі, та мені було байдуже до того, і навіть коли міс Еліз Дімблбі, велика діячка на ниві освіти, промчала повз мене, закликаючи до стійкості, я тільки доторкнувся до капелюха й посміхнувся.

Спершу я подумав: може, зі мною сталося те саме, що й з моїм братом, якого мені довелося покинути при дорозі, за поворотом, що його я поминув рік чи два тому. Він збився з дихання, надто завзято співаючи на ходу, й дочасу знесилів, необачно поспішаючи на допомогу всім і кожному. Та я поведився в дорозі більш розважливо, не надсаджувався даремно, хоч мене часом і гнітила монотонна одноманітність шляху — все та сама курява під ногами, все той самий рудий шурхітливий живопліт обабіч, скільки я себе пам'ятав.

І я встиг уже залишити дещо на тій дорозі, та й узагалі вся вона була всяяна речами, що їх рано чи пізно покидав кожен з нас. Біляста курява осідала на них, і вони вже мало чим різнилися від придорожнього каміння. Всі мої м'язи так нили від втоми, що я не міг нести далі навіть тих речей, які ще були при мені. Я зсунувся з каменя на узбіччя дороги й лежав крижем; обличчя моє було звернене до обпаленого сонцем живоплоту, і я молився, щоб мені було даровано спокій і забуття.

Легенький вітерець привів мене до тями. Здавалося, він ішов від живоплоту, і коли я трохи розплющив очі, там крізь плетиво гілок і рудого листя пробивалося слабке світло. Живопліт у цьому місці був начебто не такий густий, як скрізь. Хоч який я був виснажений і занепалий духом, мене поійняло бажання продратися крізь живопліт і подивитися, що там по той бік. Поблизу не було ні душі, інакше я б просто не наважився на це. Адже ми, люди дороги, поводитися між собою так, ніби його, того боку, зовсім немає.

Я піддався спокусі, заспокоївши себе тим, що за хвилину повернуся на дорогу. Колючки дряпали мені обличчя, але я затулився руками, мов щитом, і вперто сунув уперед. І все-таки десь на півдорозі мені захотілося відступитись, бо з мене поздирало всі речі, які я мав із собою, а одяг пошматувало об гілля. Але я так застряв, що повернути назад не було вже ніякої змоги, отож довелося наосліп продиратися далі вперед, ризикуючи от-от знесилити й загинути в тій непрохідній хащі.

Раптом навколо моєї голови зімкнулася холодна вода, і мені здалося, що я цілу вічність поринаю на дно. Продершись крізь живопліт, я впав у глибоку водойму. А коли зрештою вплив на поверхню, волаючи про допомогу, то почув

на протилежному березі сміх. Хтось сказав: «Ось і ще один!» Потім мене витягли з води, і я, важко сапаючи, лежав на сухій землі.

Та навіть і тоді, коли я протер очі, мене не залишало якесь дивне запаморочення. Ніколи раніше не бачив я такого простору, такої трави й такого ясного сонячного світла. Блакить неба тут, здавалося, не мала меж, а під нею хвилястими пагорбами здіймалася земля. Оголені вершини пагорбів скидалися на підпори неба, на схилах між ними росли букові гаї, в долинах зеленіли луки й виблискували прозорі озера. В усьому тому вчувалася постійна присутність людини, і можна було б назвати його величезним парком чи садом, якби ці слова не мали деякого відтінку чогось обмеженого й звичного.

Трохи віддихавшись, я звернувся до свого рятівника:

— Куди веде ця місцевість?

— Хвалити бога, нікуди! — відповів він і засміявся. То був чоловік років п'ятдесяти чи шістдесяти — якраз такий вік на нашій дорозі викликає недовіру, — та в його поведженні не відчувалося старечої метушливості, а голос він мав такий, ніби йому було вісімнадцять.

— Але кудись же вона має вести! — вигукнув я, такий здивований його відповіддю, що навіть забув подякувати за порятунок.

— Він хоче знати, куди веде ця місцевість! — гукнув старий до людей, які стояли віддалік на схилі пагорба, і вони й собі засміялися, махаючи йому капелюхами.

Тоді я помітив, що водойма, в яку я впав, була ровом, що заокруглювався праворуч і ліворуч, і живопліт тягся понад ним ген в обидва боки. Тут, над ровом, живопліт був зелений, у прозорій воді виднілося коріння кущів, серед нього плавала риба, а над самою водою спліталися гілки ломиноса й шипшини. Але то була огорожа, бар'єр, і в ту ж мить мені перестали тішити око й трава, й небо, й дерева, й щасливі чоловіки та жінки: я зрозумів, що це не що інше, як в'язниця, — хай гарна, простора, але в'язниця.

Ми рушили стежкою, що йшла через луки, майже паралельно до рову з живоплотом. Іти мені було важко — адже я завжди звик поспішати, щоб випередити інших, а який був сенс випереджати когось на стежці, що нікуди не вела! Відтоді як ми розлучилися з братом, я ні з ким не ходив у парі, не надбав на дорозі жодного супутника.

Мого рятівника видимо потішило, коли я зненацька спинився й безутішно промовив:

— Та це ж просто жахливо! Тут неможливо рухатися, посуватись уперед. А ми, люди дороги...

— Так. Я знаю.

— Я хотів сказати, ми завжди простуємо вперед.

— Я знаю.

— Ми постійно вчимося, вдосконалюємося, розвиваємось. Навіть за своє недовге життя я став свідком чималого поступу в багатьох галузях. Ось приміром...

Я дістав свій ходомір, та на ньому значилося рівно двадцять п'ять — ані на поділку більше.

— О, він зупинився! А я хотів вам показати. Цей прилад мав зафіксувати час нашого спілкування. Але він показує чомусь, що мені рівно двадцять п'ять.

— Тут багато речей виходять з ладу, — сказав старий. — Якось один чоловік заніс сюди компас, то він теж нічого не показував.

— Закони науки універсальні, вони виявляються скрізь. Як видно, коли я впав у рів, до приладу зайшла вода, і він зіпсувався. Адже за нормальних умов усе працює. Наука й дух суперництва — ось що зробило нас такими, які ми тепер...

Тут я урвав свою мову, бо раз у раз мусив відповідати людям, які приязно віталися до нас, коли ми повз них проходили. Дехто з них співав, деякі були заглиблені в бесіду, інші клопоталися біля дерев чи згрібали в копиці сіно. Всі вони здавалися щасливими, і я б теж почував себе щасливим, якби міг забути, що все те нікуди не веде.

Я аж здригнувся, коли раптом стежку перед нами перебіг якийсь юнак. Він біг швидко, наче спринтер, легко подолав невисоку огорожку й подався далі зораним полем, аж поки добіг до озера; а тоді пірнув у воду й поплив. Це вже був вияв справжньої здорової енергії, і я вигукнув:

— Та це ж триборство! А де інші учасники?

— Інших немає, — відказав мій супутник.

А трохи згодом, коли з високої трави обіч стежки до нас долинув голос дівчини, яка прегарно співала на самоті, він повторив:

— Інших немає...

Мене вразило таке нерозважне марнування сил та енергії, і я пробурмотів:
— Що ж воно все означає?

Він сказав:

— Воно означає тільки те, що воно є. — І знову повторив мені, наче дитині, цю саму фразу.

— Я розумію, — тихо мовив я. — Розумію, але не можу погодитися. Будь-яке досягнення нічого не варте, коли воно не є ланкою в ланцюгу розвитку. І я не хочу більше зловживати вашою люб'язністю. Я повинен повернутися на дорогу й налагодити мій ходомір.

— Спершу тобі треба побачити нашу браму, — сказав він. — Адже ми маємо браму, хоч ніколи й не користуємося нею.

Я чемно погодився, і невдовзі ми знову підійшли до рову, але там береги його з'єднував міст. Той міст вів до великої брами, білої, наче вся вона була вирізьблена із слонової кістки. Стулки брами відхилилися назовні, і я не стримав здивованого вигуку: за брамою була дорога, точнісінько така, як та, що нею я ще зовсім недавно йшов, — курява під ногами й рудий шурхітливий живопліт обабіч, скільки сягало око.

— Це ж моя дорога! — вигукнув я.

— Але не твій відтинок шляху. Це та брама, з якої людство вийшло звідси багато століть тому, коли його вперше поїняло бажання рухатися.

Я намагався довести йому, що це не так: адже відтинок шляху, з якого я зійшов, був не далі, ніж за дві милі звідси. Та старий, з упертістю, притаманною його вікові, правив своєї:

— Дорога та сама. Але тут її початок, і хоча звідси здається, ніби вона пряма, на ній стільки поворотів, що вона ніде не відходить далеко від нашої межі, а подекуди й наближається до неї впритул.

Коли ми йшли назад через луки, я знову спробував переконати старого:

— Подекуди дорога, певна річ, петляє, але й це — частина нашого життя. Хіба можна сумніватися, що її загальний напрям — поступ? До якої саме мети, ми не знаємо: чи то вона веде на верхів'я гори, звідки ми зможемо сягнути неба, чи то спускається через прірви у морські безодні. Але що вона веде вперед — це поза всяким сумнівом. Адже саме ця впевненість і змушує нас постійно вдосконалюватися — кожного в чомусь своєму — й дає нам той поштовх до дії, якого бракує у вас. Приміром, отой юнак, що пробіг повз нас, справді добре бігає, і стрибає добре, й плаває, але в нас є люди, які й бігають, і стрибають, і плавають краще. Вдосконалення в обраній галузі дало такі наслідки, які приголомшили б вас. Так само й та дівчина... — Тут я урвав свої міркування і вражено вигукнув: — Боже праведний! Я ладен заприсягтися, що то міс Еліз Дімблбі, онде сидить, зануривши ноги у воду!

Мій супутник сказав, що, певне, то вона і є.

— Та ні, цього не може бути! Я зовсім недавно бачив її на нашій дорозі й знаю, що сьогодні ввечері вона має читати лекцію в Танбрідж-Уелсі. Атож, її поїзд відходить з вокзалу Кеннон-Стріт через... Ну звісно, годинник мій зупинився тут так само, як і ходомір... Ні, кого-кого, а її тут бути не може!

— Люди завжди дивуються, зустрічаючи тут знайомих. А тим часом утрапити сюди крізь живопліт може хто завгодно й коли завгодно — і ті, що ведуть перед у перегонах, і ті, що пристали і їх покинули при дорозі, гадаючи, ніби вони мертві. Я часто стою біля межі й прислухаюся до звуків дороги, — ти ж сам знаєш ті звуки, — очікую, чи не зверне хто вбік. І дуже радий, коли трапляється витягти когось із рову, як оце тебе сьогодні. Адже наш край заселяється повільно, хоча й призначений він для всього людства.

— У людства інша мета, — м'яко заперечив я, сподіваючись на його доброзичливість, — і я повинен повернутися туди.

Я попрощався з ним, бо сонце вже хилилося до обрію, а я хотів вийти на свою дорогу ще завидна. Але старий схопив мене за руку й крикнув:

— Ні, тобі ще не можна йти!

Стривожений цим, я спробував вивільнитись — адже в нас не було спільних інтересів, і його гостинність почала набридати мені. Та хоч як я силкувався, осоружний старий не пускав мене, і я, не маючи борцівського досвіду, мусив скоритись і йти слідом за ним.

Правда й те, що без його допомоги я б ніколи не знайшов того місця, де продерся крізь живопліт; отож сподівався, що коли огляну все, що він так хоче мені показати, то він одведе мене туди. Я твердо постановив собі не залишатися на ніч у тому краї: він викликав у мене недовіру, так само як і його жителі, незважаючи на всю їхню зичливість. І хоч я дуже зголоднів, проте не приєднався до їхньої

вечірньої трапези, що складалася з молока й фруктів. Мені подарували квіти, але я викинув їх, тільки-но вибрав мить, коли на мене ніхто не дивився.

Та ось вони почали лаштуватися на ночівлю: хто на голій землі на схилі пагорба, хто під буковими деревами, і це нагадало мені нашу свійську худобу. В червонястому призахідному світлі я поспішав за своїм непроханим провідником і, смертельно зморений, мало не зомліваючи від голоду, бурмотів:

— Ні, дайте мені життя з його борнею і перемогами, з його падіннями й ненавистю, з його глибоким сенсом і невідомою метою...

Зрештою ми підійшли до місця, де над заокругленим ровом було перекинута інший міст і інша брама розтинала живопліт. Ця брама відрізнялася від першої: вона була напівпрозора, ніби виточена з рогу, і її ступки відхилялись усередину. Та крізь них у потьмянілому світлі надвечір'я я знову побачив точнісінько таку саму, як моя, дорогу — одноманітну, курну, з рудим шурхитливим живоплотом обабіч, скільки сягало око.

Мене якось дивно стривожив той круговид, і я втратив останні рештки самовладання. До нас наближався чоловік: як видно, він повертався на ніч до пагорбів; через плече в нього була перекинута коса, в руці він ніс щось, ніби бідон. І я забув про долі людства, забув про дорогу, що лежала перед очима, — я кинувся на нього, вирвав у нього з руки той бідон і став пити.

То було всього-на-всього пиво, але я був у такому стані, що вмить сп'янів. Мов уві сні я побачив, як той старий зачиняє переді мною браму, і почув його слова:

— А тут ваша дорога закінчується, і крізь цю браму людство — все, яке ще лишилося, — увійде до нас.

І хоч я вже поринав у забуття, мої чуття на якусь мить неначе загострились, і я ввібрав у себе й чарівну солов'їну трель, і пахощі невидимого сина, й ясні зорі, що з'явилися на потемнілому небі. Чоловік, у якого я відняв пиво, підхопив мене й почав обережно опускати на землю, і я побачив, що то мій брат.

*З англійської переклала
Ольга ВАСИЛЬЄВА
(Дебют у «Всесвіті»)*